

Bachelor thesis

*Vrijhandel in de Verenigde Staten onder de Trump
Administratie: een discours analyse over economisch
nationalisme en de terugtrekking van de Verenigde Staten uit
handelsverdragen.*

Leiden University

Student: Didy van Maaren

Student Number: s1959131

Date: 18-12-2020

Instructor: Dr. C.C. van de Wetering

Bachelor project: Foreign Policy in Times of U.S. Decline

Wordcount: 7768

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Literatuur review.....	3
Economisch nationalisme.....	6
Onderzoeksvraag en verwachtingen.....	8
Casusselectie en methodologie.....	9
Discours analyse TTIP.....	13
Discours analyse TPP.....	16
Conclusie.....	20
Literatuurlijst.....	21
Appendix 1: speeches en persbriefings door Trump en administratie over TTIP.....	26
Appendix 2: speeches en persbriefings door Trump en administratie over TPP.....	27

Inleiding

Vrijhandelsverdragen zijn de laatste 25 jaar in trek. In 1994 waren er wereldwijd 74 handelsverdragen Dit is uitgegroeid tot 270 in 2017 (Aggarwal V. K. & Evernett S. J., 2017, p.2) Momenteel heeft de Verenigde staten 14 handelsverdragen met 20 verschillende landen. De inhoud verschilt per verdrag en maar een gedeelte van de verdragen bevat voorwaarden voor totale vrijhandel (U.S. Department of State, 2020). Bijna al deze verdragen zijn bilateraal. Dit leek te veranderen onder de Obama administratie. Er werden meerdere onderhandelingen opgezet met verschillende partijen. Zo startte onderhandelingen met de Europese Unie onderhandelingen voor het vrijhandelsverdrag Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) in 2013 (Zack Cronin, 2013). Ook startte er hetzelfde jaar nog onderhandelingen voor de Trade in Services Agreement (TiSA), een handelsverdrag met 23 landen van over de hele wereld dat vooral op het gebied van diensten belangrijk was (Office of the United States Trade Representative, 2013). Als laatste vervolgde ook de Trans Pacific Partnership (TPP) onderhandelingen met een aantal Pacific Rim landen waaraan Bush al had deelgenomen (McBride J. & Chatzky A., 2019). Al deze verdragen werden gezien als veelbelovend en de Verenigde Staten zou ook zeker profiteren van deze verdragen. Er waren echter ook veel tegengeluiden. Zo leverde het Investment State Dispute Settlement, dat een onderdeel was van onder andere TTIP, veel commentaar op vanuit burgers (Young A. R., 2016, p.51). Hiernaast zou TPP in strijd zijn met de regels van de Wereldhandelsorganisatie (Neeraj R. S., 2019). Al dit commentaar heeft haar vruchten afgeworpen, want twee van de drie verdragen zijn gesneuveld en één werd er tijdelijk in de ijskast gezet. Vreemd genoeg gaat dit dus in tegen de trend die geconstateerd is door Aggarwal en Evernett. Een theorie die meer uitleg voor de situatie kan bieden is economisch nationalisme. Deze theorie gaat in op het gecreëerd discours rondom de handelsverdragen. De identiteit van een natie zou hierbij leidend zijn voor een aantal van de economisch beslissingen binnen een staat. Door te kijken of er sprake is van economisch nationalisme rondom de terugtrekkingen van de Verenigde Staten is het mogelijk dit beter te begrijpen. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag: Hoe maakt het economisch nationalisme de terugtrekking van de Verenigde Staten uit vrijhandelsverdragen mogelijk?

Literatuur review

Speculaties binnen de literatuur over het aangaan van verdragen als TPP en TTIP – de Verenigde Staten is voor TPP onderhandelingen gestart in 2011 en voor TTIP in 2013 – gaan vooral over de positie van de Verenigde Staten op het wereldtoneel. Een veel genoemde

reden voor de terugtrekking uit de vrijhandelsverdragen is de positie van de Verenigde Staten als hegemoon te behouden onder de veranderende omstandigheden (Biegon R., 2020, p.99-101; Garrett C. S., 2019, p.274-275) De vrijhandelsverdragen zouden zelfs gezien kunnen worden als aanzet tot het creëren van een nieuwe wereldorde (Garrett C. S., 2019, p.274-275). Een andere gegeven reden is het omzeilen van de deadlock van de WTO (Griffith, M. K., Steinberg, R. H., Zysman, J., 2017, p.574).

De verklaringen die worden gebruikt voor het aangaan van de vrijhandelsverdragen worden vaak ook gebruikt voor het falen van de Verenigde Staten binnen deze verdragen. Zo zegt Chodor simpelweg dat TTP en TTIP faalden, omdat de Verenigde Staten haar positie als hegemoon verloor. De handelsverdragen zouden een crisisoplossing zijn hiervoor, maar dit had geen kans van slagen (Chodor T., 2019, p.234). Biegon bepleit dit ook en verklaart het falen van de vrijhandelsverdragen als een crisis binnen de hegemoon (Biegon R., 2020, p.99-101). Hij verklaart door middel van Gramscianisme dat de terugtrekking van de Verenigde Staten dan ook een logisch gevolg was. Er zou een verschuiving van gedachten zijn binnen de machthebbende elite. Zij zouden anders zijn gaan denken over mondiale handel (Biegon R., 2020, p.70).

In het merendeel van de artikelen wordt de staat gezien als belangrijkste actor. In het artikel van Aggarwal en Evenett wordt de terugtrekking uit TTIP verklaard – in tegenstelling tot de meeste literatuur – door het werk van Allison. Zij zien de terugtrekking als een strijd binnen de bureaucratie. In hun artikel benadrukken ze dan ook de binnenlandse actoren die een rol spelen in het proces (Aggarwal V. K. & Evernett S. J., 2017, p.5-15). Wat we hieruit mee kunnen nemen is dat vrijhandelsverdragen dus niet enkel gaan over de rol van een staat op het wereldtoneel, maar dat verschillende actoren een rol spelen.

Iets waar in de literatuur ook weinig aandacht aan besteed wordt is de rol van de president in deze handelsverdragen. Vaak is het uitgangspunt de positie van de Verenigde Staten als macht op het wereldtoneel. De literatuur toont aan dat de rol van de president binnen handelsverdragen erg sterk is. De president en zijn administratie hebben veel autoriteit, met name op het gebied van terugtrekkingen. Het congres heeft door de geschiedenis heel veel macht verloren (Hufbauer, 2016, p.5-9; Goldgeier J. & Saunders E. N., 2018). Hoewel dit niet is vastgelegd in de Amerikaanse wet is dit echter wel te beargumenteren vanuit de geschiedenis. Hier zien we dat de macht van de president rondom handelsverdragen uit is gegroeid tot een unilaterale macht (Bradley C. A., 2014, p.821-825). Dat de president veel macht heeft blijkt niet alleen uit het handelen van de Obama administratie, die bezig waren met het opzetten van vrijhandelsverdragen, maar ook uit het handelen van de Trump

administratie. Zo trok hij de Verenigde Staten drie dagen na zijn inauguratie terug uit TPP (Trump D. J., 2017b). Iets dat als positief gezien werd door zijn kiezers, want hij hield zich hier gelijk aan zijn verkiezingsbeloften. Een reden dat Trump verkozen werd was vanwege zijn kritische houding richting vrijhandelsverdragen (Blanchard E. J., 2017, p.179).

Zelf bestempelt Trump zijn strategie als 'principled realism'. Hij laat dit begrip voor het eerst vallen in mei 2017 tijdens de Arab Islamic American Summit in Riyadh (Trump D. J., 2017g). Trump legitimeerde hierna vaker zijn beleid met 'principled realism'. Dit is echter geen presidentiële doctrine die in de literatuur voorkomt. Ettinger laat in zijn onderzoek naar het buitenlandbeleid van Trump dan ook duidelijk weten dat 'principled realism' dan ook meer gezien kan worden als 'bumpersticker' dan als daadwerkelijke manier van beleid voeren of doctrine (Ettinger A, 2020, p.411). Ettinger toont daarbij ook aan dat het beleid dat Trump schaart onder 'principled realism' enkel in zijn eerste jaar als president werd toegepast (Ettinger A, 2020, p.414-416). Trump kaart door zijn presidentschap op verschillende momenten zijn doctrine van 'principled realism' aan. Een ander voorbeeld hiervan is in zijn nieuwe 'National Security Strategy'. Dit is dan ook het eerste moment dat er meer vormgegeven wordt aan de inhoud van 'principled realisme' (Ettinger A, 2020, p. 415).

Hoewel dit vooral op het gebied van veiligheid effect lijkt te hebben, heeft Trump zijn 'principled realism' ook direct effect op het economisch buitenlandbeleid (Investor's Business Daily, 2017; Ettinger A., 2019, p.414-415). De acties die Trump verantwoordt met 'principled realism' is kunnen echter anders benaderd kunnen worden. Zo wordt het standpunt van Trump waarbij het gaat om het behouden van macht voor de Amerikaanse natie gekoppeld aan economisch nationalisme (Investor's Business Daily, 2017). Een ander fenomeen waar het door Ettinger aan gekoppeld wordt is soevereiniteit. Deze soevereiniteit zou volgens hem populistisch zijn en achter het nationalistisch beleid van de Trump administratie zitten (Ettinger A. 2019, p.421). Soevereiniteit wordt benoemd als de reden voor veiligheid, welvaart en vrede (Ettinger A., 2019, p. 424).

In zijn tekst verwijst Ettinger ook naar Jacksonianisme. Het beleid van een Amerikaanse president kan namelijk altijd verklaard worden door dit te vergelijken met Hamilton, Jackson, Jefferson en Wilson. Amerikaanse presidenten zijn namelijk vaak lastig in te delen in een van de 'gebruikelijke theorieën' door de uitzonderlijke positie van de Verenigde Staten als land (Mead W. R., 1999, p.6-7). Hierdoor zijn politieke tradities door de tijd heen ontstaan die vervolgens zijn gekoppeld aan Amerikaanse presidenten. Hamiltonianisme, Jacksonianisme, Jeffersonianisme en Wilsonianisme bevatten alle vier een andere kijk op binnenland- en buitenlandbeleid. De zittende president is vrijwel altijd te koppelen aan een van de vier

politieke tradities. Trump wordt binnen de literatuur geschaard onder Jacksonianism (Cha, 2016; Baldaro E. & Dian M., 2018; Mead W. R., 2017). Dit komt vooral door de populistische insteek van Jacksonianisme en het feit dat het eigen volk belangrijk wordt geacht. Dit komt duidelijk terug in het buitenlandbeleid moet vooral het welzijn van eigen volk en gemeenschap gepromoot worden (Mead W. R., 1999, p.15; Cha T., 2017, p.86). Eigen volk zou het meest betrouwbaar zijn en wordt gezien als makkelijker en directer dan de regering qua beslissingen (Mead W. R., 1999, p.15). Dit opkomen voor het volk zien we ook terug in het beleid van de Trump administratie. Zo zegt Trump tijdens zijn inauguratie: ‘Every decision on trade, on taxes, on immigration, on foreign affairs, will be made to benefit American workers and American families.’ (Trump, 2017a). Deze ‘American workers’ en ‘American families’ weerspiegelen het volk dat omschreven wordt binnen Jacksonianisme. Het nadeel van Jacksonianisme is dat het voor een groot deel om veiligheid en om het leger draait maakt echter dat het niet volledig aansluit op de acties van de Verenigde Staten rondom handelsverdragen.

Iets dat overlappend is binnen de literatuur is het belang van discours. Een voorbeeld hiervan is het Jacksonianisme. De nadruk die ligt op kenmerken als ‘het volk’ of ‘oorlogsvoering’ is gecreëerd door de gebruikte taal en de relaties die zijn gelegd door presidenten. Een stroming die hier de nadruk op legt is het constructivisme. De onderliggende structuren en relaties die gecreëerd worden ontstaan door de discourse. Een discourse geeft namelijk betekenis aan een bepaald object (Milliken J., 1999, p.229). Dit noemt Milliken in haar artikel ‘discourses as systems of signification’ en samen met ‘discourse productivity’ en ‘the play of practice’ vormen zij de basis voor elke discours analyse (Milliken J., 1999, p.229-231). De ‘discourse productivity’ stelt dat een discourse reproductief moet zijn. Hierbij moet er onderbouwt kunnen worden welke factoren meegenomen worden in een onderzoek, waardoor het breder toepasbaar is (Milliken J., 1999, p.229). Als derde stelt ‘the play of practice’ dat er altijd een dominant discours aanwezig is (Milliken J., 1999, p.230). Dit laat zien dat taal, maar ook het juist selecteren hiervan van belang is binnen een onderzoek. Taal en het ontstane discours vormen dan ook de basis voor de analyse van dit onderzoek.

Economisch nationalisme

Een theorie die meer begrip rondom handelsverdragen kan bieden en waarbij het gecreëerde discours een belangrijke rol speelt is het economisch nationalisme zoals omschreven door onderzoekers als Crane en Helleiner. De manier waarop zij economisch nationalisme beschrijven in hun artikelen is relatief nieuw. Economisch nationalisme werd in het verleden

namelijk vaak door schrijvers als Gilpin gezien als een tegenhanger van het economisch liberalisme (Gilpin, 1987). Economisch nationalisme wordt hier omschreven als een protectionistische manier van handel voeren en wordt geschaard onder theorieën als realisme en marxisme. De reden hiervoor is dat de staat centraal stond in de literatuur en niet de natie. Dit had als gevolg dat veel economen met een liberaal gedachtengoed mondiale welvaart als hoger doel hadden en vrijhandel onder andere als manier zagen om wereldwijde vrede te bewaren (Helleiner E., 2002, p.310-313). Crane en Helleiner betwistten het belang van de staat echter. Zij zien economisch nationalisme als een theorie die lost staat hiervan en vooral een constructivistische visie heeft met betrekking tot de natie. Dit gedachtengoed is overgenomen van List. List is een van de grondleggers van het economisch nationalisme en wordt dan ook vaak genoemd in de literatuur (Crane G. J., 1998; Helleiner E., 2002; Levi-Faur D., 1997; Winch C., 1998; Szporluk R., 1988). List wordt gezien als een van de eerste wetenschappers die betaamde dat economisch nationalisme niet zo zeer te maken had met het beleid, maar met het gedachtengoed erachter. Het beleid moest namelijk de vooruitgang van de natie helpen. De verkeerde opvatting van List door sommige denkers heeft te maken met het feit dat in de tijd van List liberaal economisch beleid de belangen van de natie niet ondersteunde (Helleiner E., 2002, p.313-314). In het verleden kon protectionistisch beleid dus gezien worden als economisch nationalistisch, maar als vrijhandel de welvaart van de desbetreffende natie zou bevorderen, dan zou een liberaal economisch beleid ook een economisch nationalistisch beleid kunnen zijn. Helleiner kaart dit ook aan door drie verschillende soorten beleid te laten zien die allemaal gebaseerd zijn op het economisch nationalisme van List. Uiteindelijk concludeert Helleiner ook dat de natie zelf de belangrijkste drijfveer is van economisch nationalisme (Helleiner E. 2002, p.310-311). Economisch nationalisme berust dus vooral op identiteit en het sentiment dat er heerst binnen de desbetreffende natie (Helleiner E., 2002, p.323). De natie is hierbij, zoals eerder is benoemd, iets anders dan de staat. De staat kan hierbij gezien worden als heersend instituut en de natie de bevolking die deze identiteit met zich mee draagt en eventueel politiek bedrijft. Crane benadrukt hierbij ook dat identiteit fluïde is en dus kan veranderen door de tijd heen (Crane G. T., 1998, p.55-56). De invulling van economisch nationalisme van een land kan dus ook verschillen door de tijd heen. Het economisch beleid is dus een interpretatie van de collectieve identiteit die er heerst binnen een natie (Crane G. T., 1998, p.73-75). Deze identiteit wordt deels gevormd door de economische interactie van de natie, maar de is maar een onderdeel. De socioculturele activiteit van de natie zijn ook erg belangrijk voor het vormen van deze identiteit. Begrippen als taal en politieke rituelen mogen ook niet

weggelaten worden. Onder andere taal zorgt ervoor dat er geïnterpreteerd kan worden of beleid economisch nationalistisch is. Dit laat zien dat het economisch nationalisme betrekking heeft op het eerdergenoemde constructivisme. Dit is namelijk hetgeen dat kan beschrijven wat de positie van een natie is en of het beleid hier steun aan biedt. Het construeert namelijk een bepaald discours binnen een natie, waardoor de identiteit en de belangen van de natie gecreëerd kunnen worden. Dit kan ook verbonden worden aan een van de andere punten waar Milliken het over heeft: 'the play of practice'. 'The play of practice' stelt namelijk, zoals eerder is benoemd, dat er altijd een dominant discours aanwezig is (Milliken J., 1999, p.230). Dit dominante discours moet er uiteindelijk voor zorgen dat de identiteit van de natie overeenkomt met het economisch nationalisme. Deze taal moet dus overeenkomen met de definitie van economisch nationalisme. Een belangrijke definitie voor economisch nationalisme is die van Harry Johnson: 'Nationalist economic policies will foster activities selected for their symbolic values in terms of concepts of national identity and economic content of nationhood' (Johnson H. G., 1967, p.13-14). Dit is zoals Crane al aangeeft een ruime opvatting. Om het concreter te maken heeft Helleiner het over de promotie van de welvaart van de natie, de zoektocht naar macht voor de natie, het promoten van de identiteit van de natie en de promotie van de cultuur van de natie als kenmerken van economisch nationalistisch beleid (Helleiner E., 2002, p.323). Deze punten zullen ook meegenomen worden in de methodologie en het onderzoek.

Onderzoeksvraag en verwachtingen

Uit de literatuur komt dus naar voren dat, zoals belangrijk binnen het constructivisme, het gecreëerde discours structuren en betekenissen aan de wereld om ons heen geeft (Milliken J, 1999, p.229). Door betekenissen die zijn gegeven aan handelsverdragen te onderzoeken en ze in de context van het economisch nationalisme te plaatsen wil ik de volgende onderzoeksvraag beantwoorden: Hoe maakt het economisch nationalisme de terugtrekking van de Verenigde Staten uit vrijhandelsverdragen mogelijk?

De verwachtingen zijn dat er is sprake van een economisch nationalistisch beleid dat van invloed is op de terugtrekking uit vrijhandelsverdragen. Dit betekent dat economisch nationalisme dus beter begrip zal bieden voor de terugtrekking van de Verenigde Staten uit vrijhandelsverdrag. Uit het geconstrueerde discours moet dus terugkomen dat het belang van de natie van invloed was op de terugtrekking. Verder is mijn verwachting dat er andere

factoren ook een rol hebben gespeeld rondom de terugtrekkingen. Dit zal terugkomen in de gekozen taal en zal dus ook steun bieden aan het verbreedde begrip rondom de teugtrekking.

Casusselectie en methodologie

Als casusselectie maak ik gebruik van een onderzoek met een kleine N van 2. De keuze om te kijken naar meerdere casussen is gemaakt, omdat een casus generaliserend kan werken. De handelsverdragen zijn most similar, waardoor er extra bevestiging is of juist een eventuele reden tot verwerping van de hypothese. Er zijn echter een paar punten waarop de handelsverdragen uiteenlopen, maar dat zou eventueel bredere steun kunnen bieden voor de uiteindelijke conclusie. Daarnaast heb ik voor deze casussen gekozen, omdat de reactie van de Verenigde Staten het meest heftig op beide vrijhandelsverdragen. NAFTA is namelijk herschreven en uit de WTO is de Verenigde Staten – hoewel er wel mee bedreigd is – nooit gestapt.

Het eerste verdrag dat besproken wordt in dit onderzoek is TTIP. Het verdrag was bedoeld als een volledig vrijhandelsverdrag tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten, waarvan de onderhandelingen begonnen tijdens de presidentsperiode van Obama in 2013 (Zack Cronin, 2013). Er zijn vanaf dat moment vijftien rondes aan onderhandelingen geweest tot aan 2016 (agenda on trade and annual trade report, 2017). TTIP zou ongeveer 30% van de wereldhandel bevatten en zou het het GDP in de rest van de wereld ook met 109 miljard dollar kunnen verhogen. Ook is de Europese Unie het grootste handelsblok ter wereld en is de relatie tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten goed voor 15 miljoen banen (Delegation of the European Union to the United States, 2016). Om dit allemaal af te maken is de Europese Unie de grootste handelspartner van de Verenigde Staten (op NAFTA/CUSMA na) en is de Verenigde State de grootste externe handelspartner van de Europese Unie in zowel goederen als diensten (Datta N. & Dhingra S., 2017, p.193). Het tweede verdrag wat behandeld wordt is TPP. Onderhandelingen startte onder de Obama administratie en de conclusie uit deze onderhandelingen was eind 2015 rond (agenda on trade and annual trade report, 2016). Op 6 februari tekende de deelnemende landen de overeenkomst en in de Verenigde Staten werd op 12 augustus het idee voor implementatie aan het congres gepresenteerd (agenda on trade and annual trade report, 2016). Als de Verenigde Staten deel zou nemen aan TPP zou het verdrag bijna 40% van het mondiale BNP, een markt met meer dan 800 miljoen mensen en ongeveer een derde van de wereldhandel omvatten (Office of the United States Representative, 2016). Trump besloot echter na zijn aanstelling

het verdrag te verlaten op 23 januari 2017 (Trump D. J., 2017a). De overige landen besloten het verdrag echter gewoon voor te zetten.

Beide verdragen kunnen goed met elkaar vergeleken worden, omdat TPP en TTIP namelijk enigszins vergelijkbaar waren qua afspraken en in de literatuur is de insteek van de Verenigde Staten aan het begin van beide onderhandelingen ook redelijk hetzelfde (Cunningham R., 2019, p.52). Beide zijn namelijk twee grote en volledige vrijhandelsverdragen (Preamble TPP, 2016; Cronin Z., 2013). Daarbij duurde de onderhandelingen voor beide verdragen ongeveer even lang – ongeveer 4 jaar – en waren ze rond hetzelfde tijdsframe (Datta N. & Dhingra S., 2017, p.115).

Het verschil tussen beide verdragen zit vooral in de handelspartners. Waar TTIP bilateraal is – al is het verdrag meer bilateraal in een multilateraal jasje te noemen – is TPP multilateraal. Hierdoor staat TPP ook nog open voor extra deelnemende landen en is TTIP enkel bedoeld voor de Europese Unie en de Verenigde Staten. Daarnaast is laat TTIP de verhoudingen in het westen goed zien, omdat Europa van oudsher bij de wereldorde van de verenigde staten hoort. TPP daarentegen is met 11 andere landen waarvan historisch gezien de meeste een minder sterke band met de Verenigde Staten hebben. Dit betekent dus ook dat de economische diversiteit tussen landen binnen TPP groter is dan binnen TTIP (Zachara M. et al., 2017, p.98-99). Ook is het belangrijk om te benoemen dat Trump de Verenigde Staten nooit permanent teruggetrokken heeft uit TTIP. Hoewel hij de onderhandelingen stil heeft gelegd, zijn ze inmiddels weer gestart. Het tijdsbestek van de terugtrekking zou ook een verschil kunnen en bieden en geeft daarvoor nog een reden deze verdragen te onderzoeken. Iets wat belangrijk is om te melden, is dat de Trade in Services Agreement (TiSA) niet is meegenomen in dit onderzoek. Dit is een groot handelsverdrag tussen de Verenigde Staten en 23 andere landen, waarvan de onderhandelingen rond dezelfde tijd als TTIP en TPP plaatsvonden. Hiervoor is gekozen, omdat er nooit is bericht dat de Verenigde Staten zich uit deze onderhandelingen of het verdrag zou terugtrekken. Ondanks dat de laatste ronde onderhandelingen in 2016 was, wordt ervan uit ‘The office of the United States trade representative’ ook geen duidelijkheid gegeven (Office of the trade representative of the United States). De laatste keer dat er naar TiSA verwezen is was tijdens de tweede termijn van president Obama. Hij gaf hieraan met de G7 gezeten te hebben en snel weer een nieuwe onderhandelingsronde in hoopte te plannen (Obama B., 2016). Dit is echt er nooit gebeurd en vanuit Trump is ook nooit een statement gekomen over TiSA. Door het gebrek aan duidelijkheid en materiaal is er dus geen goede reden deze casus wel mee te nemen.

Bij beide verdragen ga ik kijken naar interview, speeches en persmomenten waarin Trump of iemand van zijn administratie het heeft over het verdrag. Ook wil ik de ‘Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program’ meenemen. Hier staan namelijk ook de doelen van de President met toelichting op het gebied van handelsverdragen in. Trump schenkt echter meer aandacht aan TPP dan aan TTIP, dus de hoeveelheid aan informatie zal verschillen. Bij beide verdragen zal ik beginnen met analyseren vanaf de officiële aanstelling van Trump als republikeinse presidentskandidaat op 20 juli 2016 (CNN, 2016). Ik zal vanaf daar tot en met 23 januari 2018 mijn analyse doen. Dit is precies een jaar na de officiële terugtrekking van Trump uit TPP (Trump D.J., 2017b). Bij TTIP vielen de onderhandelingen rond eind 2016 stil (agenda on trade and annual trade report, 2016). Doordat Trump hier iets vager is, is het lastig een tijd hiervoor af te kaderen. Om het gelijkwaardig te houden baken ik TTIP af tot 2018, maar tot en met 26 juli in plaats van 23 januari. De reden hiervoor is dat Trump en zijn administratie minder over TTIP hebben gesproken en er dus minder informatie beschikbaar is. Daarnaast was er op 25 een ‘joint statement’ van president Trump en Juncker over het vervolg van onderhandelingen. Aangezien dit gezien kan worden als het einde van de terugtrekking – of tijdelijke stopzetting – uit de onderhandelingen is het voor TTIP logisch om het tot hier te analyseren. Op 26 juli 2018 noemde zijn secretary of commerce Wilbur Ross in een informele persbriefing (Ross W., 2018), dit was de laatste keer dat iemand van de administratie sprak over TTIP in een speech of persbriefing. Bij de ‘Annual Report Of the President of the United States on the Trade Agreements Program’ wil ik kijken naar degene van 2016 tot en met 2018, aangezien het op die manier makkelijk gelijk kan worden getrokken met het tijdsframe van de andere gegevens.

Door een kwalitatieve discours analyse op de content uit te voeren zal ik kijken of economisch nationalisme bijdraagt aan meer begrip voor de terugtrekking van de Verenigde Staten uit handelsverdragen. De eerder aangekaarte link met het taal en het constructivisme zoals omschreven door Milliken is hier een belangrijke basis. De ‘discourses as systems of signification’, ‘discourse productivity’ en ‘the play of practice’ kunnen gezien worden als presupposition van alle discours analyses (Milliken J., 1999, p. 229-231). Ik zal dit ook meenemen in mijn onderzoek. Deze kenmerken maken de discours analyse tot een ‘normal science’ en legitimeren zo discours analyses als wetenschappelijk onderzoek (Milliken J., 1999, p. 230-231). Verder is ‘discourse as a system of signification’ de grondslag voor bijna elke discours analyse volgens Milliken. Het legt structuren bloot die via taal worden

gecreëerd en niet objectief waar te nemen zijn. (Milliken J., 1999, p.232). Dit komt terug in het schema van Doty dat zij gebruikt om haar discours te verwerken. Zij spreekt in haar artikel over de drie stappen 'presupposition', 'predication' en 'subject positioning'. Doty maakt binnen het constructivisme gebruik van een poststructuralistische manier van onderzoek doen (Doty R, 1993). Deze manier en de door Doty besproken 'how-possible question' zal ik ook toepassen in dit onderzoek (Doty, 1993, p.298-299). Hier staat met name centraal hoe een bepaald discours een situatie beter doet begrijpen. Het gaat er dus om hoe de identiteit van een natie en de vooruitgang in de identiteit, cultuur, macht en welvaart begrip creëert voor de terugtrekking van de Verenigde Staten uit handelsverdragen.

Om de 'how-possible question' in dit onderzoek te beantwoorden zal ik dan ook de drie stappen 'presupposition', 'predication' en 'subject positioning' ook aanhouden. Dit zorgt voor een ordening van het discours. Bij presupposition zal ik de bestaande werkelijkheid die als objectief wordt gezien behandelen. Dit zijn assumpties die over het algemeen als waar aangenomen kunnen worden en is daarom belangrijk voor het schetsen van een achtergrond (Doty R., 1993, p.306). Een objectieve waarheid zou bijvoorbeeld het feit kunnen zijn dat economisch nationalisme betrekking heeft op de verenigde staten zich tijdelijk heeft teruggetrokken. De welvaar van de Amerikaanse natie wordt bestempeld als hetgeen dat beschermd moet worden, terwijl de handelsverdragen worden bestempeld als slecht voor deze welvaart. Bij predication gaat het vooral om het linken van kwaliteiten of kenmerken aan een bepaald object. Hierdoor wordt het duidelijk wat bepaalde objecten kunnen doen en welk label er op objecten wordt geplakt (Doty R., 1993, p.306). Handelsverdragen worden bestempeld als 'job-killing'. Het verdwijnen van banen door middel van de handelsverdragen is iets dat vaak aangekaart wordt. Subject positioning is de relatie tussen de onderzochte personen en objecten die hier vervolgens uit voortkomt. Binnen deze relatie is er vaak sprake van een tegenstelling, overeenkomst, identiteit of aanvulling ten opzichte van het onderwerp (Doty R., 1993, p.306-307). De relatie binnen economisch nationalisme kan een tegenstelling zijn tussen het verdrag en de natie die de terugtrekking verklaart. Een kanttekening is echter dat Doty door middel van haar analyse kritiek wil uitten op het heersende discours. In dit onderzoek zal ik dit niet gaan doen. Het doel zal dan ook zijn de terugtrekking beter te begrijpen door middel van een poststructuralistische discours analyse.

Discours analyse TTIP

Presupposition

Deze natie wordt vertegenwoordigd door Trump en zijn administratie. Deze natie is 'left behind by international commerce' (Trump D. J., 2017e). Binnen het discours wordt vaak gesproken in de wij-vorm als het gaat over de Trump administratie of een collega-politicus. Zo wordt er gesproken over 'our people' en 'we're working on them' in de persconferentie met minister Lofven (Trump D. J., 2018a). Trump wordt hierdoor buiten het volk geplaatst, in de positie van volksvertegenwoordiger. Verder wordt er in taalgebruik verschil gemaakt tussen de natie en de staat. 'The United States' wordt gebruikt als het om Amerika als staat gaat en 'the American workers' of 'the American people' slaat vooral op de werkers. Over zowel de natie als de staat wordt gezegd dat ze 'unfair' zijn behandeld. Dit wordt meerdere malen benoemd in meerdere vormen. Zo zegt Trump het op manieren als 'the European Union has not treated us well' en 'we must work together towards fair and reciprocal trade policies' (Trump D. J., 2018a; Trump D. J., 2017e). Hij bestempelt het hier als feit dat de Verenigde staten achtergesteld is. Uit dit discours is ook op te lezen dat het dat het de schuld van het handelsverdrag is en niet de schuld van de Verenigde Staten. Het handelsverdrag is dat ook hetgeen dat Trump bestempeld als het specifieke iets dat 'unfair' is. Hij spreekt hierbij echter enkel over het verdrag. Handel en specifiek vrijhandel ziet hij niet als iets slechts. Zo zegt hij meerdere malen dat hij 'willing to negotiatie is' en 'we haven't walked away from TTIP. We deliberately did not cancel the TTIP negotiations when president Trump was elected' (Ross W., 2018). Hij beaamt dat de Europese Unie en de Verenigde Staten kunnen profiteren van een deal die gelijk is zo wordt er gezegd dat 'We believe that American companies, and especially American farmers, can compete anywhere if they have a level playingfield' (Ross W., 2018). Het discours dat geschetst is is in alle speeches en persbriefings dominant. Er zijn hierbij enige kleine afwijkingen. Zo wordt er een paar keer gesproken over 'worldwide security and prosperity' (Trump D. J., 2017e). Dit ligt buiten de lijn van het spreken over de vooruitgang van enkel 'The American people'. Hoewel deze afwijking er is wordt er wel aanzienlijk minder over gesproken. Het is dus niet verwaarloosbaar, maar weegt wel minder zwaar mee in de analyse.

Predication

Een belangrijke relatie die naar voren komt is de relatie tussen staat en natie. Die wordt verbonden door Trump en zijn administratie. Vaak gaat het over de Verenigde Staten in combinatie met het Amerikaanse volk. Daarnaast wordt er eerst over 'The United States' gesproken en daarna over 'us'. Zo wordt er gezegd: 'the trade war hurts them; it doesn't hurt us' en 'unless they can do something for us' (Trump D. J., 2018a).

De belangrijkste relatie die naar voren komt is de relatie tussen de welvaart van de natie en het verdrag. Als dit namelijk een eerlijke relatie is dan was de terugtrekking volgens Trump niet nodig geweest. Er wordt dan ook vaak een vergelijking gemaakt tussen de Verenigde Staten en de handelspartner binnen het verdrag, namelijk de Europese Unie. De relatie tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten is er namelijk een die gelijkwaardig is. Er zijn een paar kernpunten waaraan dat gezien kan worden:

Ten eerste wordt er benoemd dat beiden moeten profiteren van het handelsverdrag. Gelijkheid en het handelsverdrag hebben een directe relatie. Er wordt gezegd dat de inwoners van de Verenigde Staten gelijk aan die van de Europese Unie. Inwoners van beide landen moeten profiteren en er moet welvaart zijn voor beide landen. Hij benoemt hierbij niet dat de een meer zou moeten profiteren dan de ander. Hiervoor is bereidheid compromissen te sluiten, zolang er maar iets uitkomt waar beide partijen tevreden mee zijn. Als de Europese Unie hier niet aan meewerkt pakt dit nadelig uit voor de Amerikaanse bevolking. Beide partijen zouden namelijk naar een goede toekomst kunnen werken (Trump D. J., 2017b).

Ten tweede gaat het vaak over samenwerking. Gelijkwaardigheid staat dus ook gelijk aan samenwerking. Voor deze samenwerking wordt er wel benoemd dat beide partijen 'need to have a same level playing-field' (Ross W., 2018). Indien er volgens hem geen zelfde level is kan er ook geen sprake zijn van samenwerking. Er wordt echter wel benadrukt dat er welwillendheid is voor samenwerking. Er wordt zelfs de tegenstelling van de Verenigde Staten en de Europese Unie ten opzichte van China gemaakt. Dit land zou namelijk niet te vertrouwen zijn. Het zou anders zijn dan zij en niet mee samen te werken (Trump D. J., 2017b).

De relatie tussen de Verenigde Staten en de rest van de wereld staat los van de gelijke relatie de beide landen hebben. De rest van de wereld zou profiteren van de gelijkwaardige relatie, maar wordt niet betrokken in deze relatie. Zo wordt er onder andere gezegd 'If we team up, we can make our planet a better, more secure and more prosperous place.' (Trump D. J., 2018b). De rest van de wereld is meer een ondergeschikte actor die eventueel hulp geboden kan worden, maar dit kan alleen als gevolg van deze relatie.

Subject positioning

De positie van de Verenigde Staten is echter nadelig ten opzichte van deze relatie. Er wordt beargumenteerd dat de Europese Unie niet voldoet aan deze gelijkwaardige relatie. De houding van de Europese Unie moet binnen het verdrag veranderen wil de Verenigde Staten onderhandelen voor een handelsverdrag. De Verenigde Staten kan zelf deze positie niet veranderen.

De nadelige positionering van de Verenigde Staten heeft als gevolg dat de natie ook een nadelige positie heeft binnen TTIP. Deze ondergeschikte positionering is niet terecht, aangezien Trump spreekt over een positie van gelijkwaardigheid. De Europese Unie wordt gepositioneerd als degene die op een oneerlijke wijze zichzelf boven de Verenigde Staten plaatst door de houding die zij nu hebben, 'So the fact is we've been mistreated as a country for many years' (Trump D. J., 2018a). Hierdoor krijgt het Amerikaanse volk niet wat haar hoort toe te komen.

Het Amerikaanse volk kan echter alleen een betere positie verwerven als de Europese Unie de houding die het heeft binnen het handelsverdrag veranderd. Zo zegt Trump in een van zijn speeches: 'if the European Union takes off some of the horrible barriers that make it impossible for our product to go in there we start talking' (Trump D. J., 2018a). De verhouding die geschetst wordt is dat het voor de Verenigde Staten gedurende deze oneerlijke relaties onmogelijk is om zaken te doen. Er wordt gezegd dit wel te willen, omdat het Amerikaanse volk hiervan profiteert net als de burgers van de Europese Unie. Zo wordt er bij het vervolg van de onderhandelingen gesproken over 'greater prosperity in both the United States and the European Union' en 'it will make trade fairer and more reciprocal' (Trump D. J., 2018b). Bij geen verandering in houding zou dit nadelig zijn voor het Amerikaanse volk en dit kunnen hij en zijn administratie niet tolereren. Dit maakt voor hem samenwerking onmogelijk en dit geeft hij dan ook als de reden dat de samenwerking werd stopgezet. De positie van de rest van de wereld is aanzienlijk minder aanwezig. Dit wordt echter een paar keer gebruikt om de gelijkwaardige positie die behaald moet worden te beargumenteren. Als de relaties tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten namelijk gelijkwaardig zijn zou de rest van de wereld er ook van kunnen profiteren. Dit wordt een aantal keer aangehaald, zo wordt er gesproken dat 'It's going to be a great policy for not only the United States, but a great policy worldwide' (Trump D. J., 2017e) Er wordt echter niet genoemd dat de samenwerking niet door zou gaan als de rest van de wereld niet zou profiteren. Deze relatie is dus meer een bijkomstigheid. Ook wordt deze relatie niet gebruikt om de benadeelde positie van de Verenigde Staten te verantwoorden.

Wat we uit deze analyse kunnen halen is dat discours rondom de terugtrekking uit TTIP grotendeels overeenkomt met het economisch nationalisme. De achtergestelde positie van de Amerikaanse natie is hetgeen dat veranderd moet worden om een handelsverdrag mogelijk te maken. Aangezien de Verenigde Staten, zoals te zien in de analyse, is gekoppeld aan haar volk past het binnen de richtlijnen die Crane en Helleiner hebben gegeven. Zij zeggen namelijk dat de vooruitgang van de natie op verschillende gebieden hetgeen is dat economisch nationalisme drijft (Crane G. T., 1998, p.74; Helleiner E., 2002, p.325-326). Trump heeft het wel vooral over de welvaart en macht van het Amerikaanse volk dat achtergesteld is. Deze achtergestelde positie benoemt hij ook als reden voor het gebrek aan samenwerking en enkel de verandering hiervan kan zorgen voor nieuwe samenwerking. Kenmerken als cultuur en identiteit komen niet naar voren en hij spreekt dan ook niet over de vooruitgang van het Amerikaanse volk op dit gebied. Zijn economisch nationalistische versie is dus beperkt als we kijken naar Helleiner (Helleiner E., 2002, p.323). Het gewin dat de natie heeft is dus enkel op bepaalde gebieden van belang voor het stopzetten van het handelsverdrag.

Een ander punt dat in mindere mate naar voren komt is vooruitgang die een handelsverdrag voor de rest van de wereld biedt. Als de beide partijen er namelijk op vooruit gaat, kan de rest van de wereld dit ook gaan. Dit is een stuk minder dan de keren dat het gaat over de voordelen van de Amerikaanse natie, maar het ontkracht wel dat de beslissingen voor de terugtrekking volledig zijn berust op economisch nationalisme. Als dat namelijk zo was zou dit niet voorkomen in de verklaringen van Trump en zijn administratie. Een kanttekening hierop is wel dat het niet als reden genoemd wordt voor het einde van de samenwerking tussen de Verenigde Staten en de Europese Unie, dit laat wel zien dat de impact minimaal is.

Discours analyse TPP

Presupposition

Het eerste dat ook hier vastgesteld kan worden is dat Trump en zijn administratie degene zijn die de natie vertegenwoordigen. Dit komt ook veel meer naar voren dan bij TTIP. Hij is dus niet alleen degene die voor de natie mag spreken, maar hij ziet zichzelf ook als degene die de natie beschermt. Tegelijkertijd plaatst hij zichzelf als onderdeel van de natie. De natie wordt afgespiegeld als 'goed' en 'hetgeen dat beschermd moet worden'. Zo wordt er gesproken over 'protect and defend the American worker' (Trump D. J., 2017c). Dit wordt meerdere malen benoemd en komt ook terug in het officiële memorandum (Trump D. J., 2017b).

Het handelsverdrag TPP wordt vooral het label ‘slecht’ opgeplakt. Er wordt vaak een vergelijking tussen TPP en NAFTA. TPP wordt gezien als ‘almost as bad as NAFTA’ (Trump D. J., 2016a), dit wordt verder op meerdere remarks benoemd. Dit wordt vaker gedaan bij de handelsverdragen door de verdragen in een negatieve context te plaatsen en ze te koppelen aan negatieve termen. De handelsverdragen worden onder andere ‘job-killing’ en ‘economically devastating’ genoemd (Trump D. J., 2016b; Trump D. J., 2017f). Hij koppelt deze woorden echter niet aan handel in het algemeen. Zo wordt er meerdere malen gesproken over ‘fair trade deals’ en ‘bilateral deals’ (Trump D. J., 2017b; Trump D. J., 2017d). Handel is dus – naar eigen zeggen – niet zo zeer slecht in de ogen van Trump. Handelsverdragen worden ook niet gezien als slecht, maar deze specifieke handelsverdragen worden neergezet als nadelig en slecht voor het Amerikaanse volk.

Predication

De belangrijkste relatie die naar voren komt is de natie tegenover het handelsverdrag wordt geplaatst. Het verdrag wordt vergeleken met alles dat slecht zou zijn voor de welvaart van de natie. Het verdrag zou tegen de belangen van de natie ingaan. Om dit duidelijk te maken worden er directe tegenstellingen gebruikt.

De eerste tegenstelling heeft te maken met het banenverlies. Het handelsverdrag zou slecht zijn voor banen en de terugtrekking zou goed zijn voor banen. Dit wordt onder andere verwoord door de vergelijking met NAFTA. Deze verdragen worden omschreven als. Het verdrag is ‘job-killing’ en met de terugtrekking zal de Trump administratie het Amerikaanse volk hun banen teruggeven. Dit kan echter alleen door uit het verdrag te stappen.

Daarnaast worde de Amerikaanse burgers tegenover een soort gecreëerde elitegroep geplaatst. Deze groep bestaat uit politici, donoren en lobbyisten. Deze mensen zouden niet het juiste voor hebben met de Amerikaanse burgers. Zo zegt Trump ‘What our politicians have allowed to happen to this area, but to all areas of our country. NAFTA, TPP they want to approve.’ (Trump D. J., 2016d). Trump en zijn administratie zouden hetzelfde zijn als de Amerikaanse burgers en zouden anders zijn dan deze elitegroep. Dit doet hij dus door zich te positioneren als degene die opkomt voor de Amerikaanse burgers. Deze elitegroep zou alleen maar uit zijn op macht en geld. Zo wordt er gesproken over ‘The wealthy donors who want to shut down American energy’ (Trump D. J., 2016b). Dit zou ten koste gaan van het Amerikaanse volk.

Bovendien is er niet alleen een tegengestelde relatie tussen de oneerlijke elite en de Amerikaanse burgers, maar ook een tegenstelling tussen de Verenigde Staten en enkele

andere landen. Hier gaat het met name om China. De relatie tussen de Verenigde Staten is vijandelijk, aangezien China oneerlijke handel bedrijft volgens Trump. Hij heeft het vaak over ‘currency manipulation’ en ‘product dumping’ (Trump D. J., 2016a; Trump D. J., 2016c; Trump D. J., 2016e).

Subject positioning

De positionering van de Verenigde Staten is er dus een die zich afzet tegen deze onterechte benadeling. Trump neemt een positie in waarbij hij opkomt voor de Amerikaanse natie. Het vervolg hiervan is uit het verdrag te stappen. Het verdrag wordt namelijk geassocieerd als iets dat slechte gevolgen heeft voor het Amerikaanse volk. De welvaart die het volk zou kunnen hebben wordt ingeperkt door invloeden van globalisten. Dit wordt onder andere duidelijk door de tegenstellingen binnen relaties.

Het verdrag is eigenlijk een inperking van de welvaart van het Amerikaanse volk. Dit wordt vooral duidelijk gemaakt door de relatie die het heeft met banenverlies. Geen werk is namelijk geen inkomen en geen inkomen is geen welvaart. Dit maakt het ook erg concreet voor het Amerikaanse volk. De Trump administratie spreekt ook wel over een landelijk ‘trade deficit’, maar veel minder. Dit is namelijk minder toegespitst op de Amerikaanse natie en meer op de staat als actor. Hetzelfde geldt voor de acties van China. Hoewel ‘product dumping’ en ‘currency manipulation’ nadelig kunnen zijn op de Amerikaanse economie hoeft het geen effect te hebben op de natie. Het voordeel van goedkoop producten kunnen kopen door ‘product dumping’ zou namelijk een tegenargument kunnen zijn. Bovendien hoeft het ook geen beperking op te leggen aan de cultuur of welvaart van een natie. Het eerdergenoemde banenverlies ten gevolge van TPP wordt enigszins gekoppeld aan product dumping door er op de volgende manier naar te verwijzen in enkele speeches: ‘your products will be sent around the world, not your jobs’ (Trump D. J., 2016a). Hij komt echter niet per se terug op de invloed van currency manipulation op de natie zelf in de speeches waarin hij het noemt.

Het onderscheid tussen staat en natie is een belangrijk begrip binnen het economisch nationalisme, aangezien de staat er minder toe doet (Helleiner E., 2002, p. 309-311). Wat heel duidelijk naar voren komt in de meeste van speeches is dan ook dat het nadeel van TPP vooral gekoppeld wordt aan de welvaart van de natie en niet die van de staat. Los van het spreken over banen zien we dit ook terug in de tegenstelling tussen de elite en het volk. De donoren en lobbyisten zouden namelijk niet in het belang van het volk handelen en eigen welvaart nastreven. Ze worden onder andere verantwoordelijk gehouden voor het afpakken

van de welvaart van het Amerikaanse volk. Hierbij betreft hij in een van zijn speeches ook de 'corrupt politicians' (Trump D. J., 2016b). Hier heeft hij het over t volk dat haar macht terugpakt van deze politici. Deze politici zijn namelijk de reden dat Amerika het handelsverdrag zou tekenen. Dit kan ook gezien worden als een teken van economisch nationalisme, aangezien de natie haar macht uitbreidt door dit te doen. Trump schetst zichzelf hier weer als de persoon die dit voor het volk kan waarmaken.

Wat we hier zien is dat de terugtrekking van de Verenigde staten uit TPP vooral wordt beredeneerd met de nadelen die het heeft voor de natie maar ook voor de staat. Dit onderscheid is belangrijk om te maken, aangezien er bij het een wel sprake is van economisch nationalisme en het ander niet.

Het is belangrijk te benoemen dat de meest aangehaalde reden wel echt het Amerikaanse volk is. Zij zijn degene die door dat verdrag hun baan kwijtraken. Dit is dan ook de reden die in elk van de speeches aangehaald wordt. Dit heeft vooral betrekking op de welvaart van de natie, dit is een van de punten die erg belangrijk is binnen het economisch nationalisme (Helleiner E., 2002, p.323). Een ander punt is dat de macht van de natie hier ook duidelijk naar voren komt. Dit is echter iets indirecter te koppelen aan de terugtrekking van TPP, maar er wordt een duidelijk verband gelegd. Door Amerika terug te trekken uit TPP wordt er niet geluisterd naar elite als lobbyisten, donoren en politici. Die perken namelijk de macht van het Amerikaanse volk in, omdat hun intenties niet zuiver zijn en ze niet luisteren naar de wensen van het Amerikaanse volk. Zij komen vooral op voor hunzelf of de volledige wereldbevolking. Hier heeft het Amerikaanse volk echter geen baat bij. Daarnaast komen cultuur en identiteit rondom het handelsverdrag, net als bij TTIP, amper naar voren. Een andere reden voor de terugtrekking die meegenomen moet worden is dat van de staat. Redenen als het 'trade deficit' en 'currency manipulation of China' zijn vooral te koppelen aan de algemene economie van de staat. Trump legt in zijn speeches geen duidelijke verbanden tussen de natie en deze begrippen. Hij koppelt het een enkele keer aan het banenverlies, maar benoemt vaak enkel dat het slecht is. Dit kan dus niet per se geschaard worden onder economisch nationalisme, aangezien het niet direct in verband staat met de Amerikaanse natie (Helleiner E., 2004, p.221).

Conclusie

In dit onderzoek werd gezocht naar het antwoord op de vraag: ‘Hoe maakt het economisch nationalisme de terugtrekking van de Verenigde Staten uit vrijhandelsverdragen mogelijk?’. Uit de discours analyse is gebleken dat er sprake was van economisch nationalisme. Zowel bij TTIP als bij TPP was de welvaart hetgeen dat veel naar voren kwam. In de speeches werd omschreven hoe deze belemmerd zou worden met de verdragen. Dit komt overeen met Crane en Helleiner die ook stellen dat het belang van de natie vooropgesteld moet worden door de staat (Crane G. T., 1998, p.56-57; Helleiner E., 2002, p.322). Daarbij kan er ook vastgesteld worden dat er sprake was van economisch nationalisme bij de nieuwe onderhandelingen van TTIP. Deze zouden namelijk van start zijn gegaan, omdat de Amerikaanse natie nu wel baat had bij dit handelsverdrag (Trump D. J., 2018b). Dit zou steun kunnen bieden aan het idee dat er sprake was van economisch nationalisme rondom de terugtrekking ervoor. De aanwezigheid van economisch nationalisme bevestigt dan ook dat economisch nationalisme beter begrip kan bieden voor de terugtrekking. Dit laat ook zien dat de verwachting die hierover gesteld was kloppend is. Daarnaast kan er ook gesteld worden dat dit discours dominant was binnen beide handelsverdragen en dat de vooruitgang van de natie in welvaart en macht mogelijkheden bood voor een terugtrekking uit handelsverdragen. Uit de discourses die minder dominant aanwezig waren bleek wel dat andere verklaringen ook de terugtrekking mogelijk maakte. Zo speelden belangen van de staat, maar ook kosmopolitisch belangen een rol. Deze belangen liggen niet direct op een lijn met het economisch nationalisme. Dit laat zien dat de verwachting dat economisch nationalisme niet de enige reden tot begrip van de terugtrekking bevestigd wordt.

Enkele kanttekening op dit onderzoek zijn dat er van TTIP relatief weinig materiaal was. Dit maakte het onderzoek lastig. Het is echter niet beperkend geweest, maar het geeft een minder uitgebreide onderbouwing. Daarnaast lijkt het onderzoek ook te wijzen op een link met het economisch nationalisme bij het opnieuw aangaan van TTIP. Een implicatie zou kunnen zijn om te onderzoeken hoe economisch nationalisme het aangaan van handelsverdragen mogelijk maakt. Als laatste is er binnen dit onderzoek vooral gebruik gemaakt van speeches of persbriefings die gehouden werden door Trump zelf. Een vervolgonderzoek dat meer speeches of meer handelsverdragen zou betrekken op eenzelfde onderzoeksvraag zou meer content mee kunnen nemen in het onderzoek.

Literatuurlijst

- 2017 Trade Policy Agenda and 2016 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program. (2017). Geraadpleegd via <https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2017/AnnualReport/AnnualReport2017.pdf>
- 2018 Trade Policy Agenda and 2017 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program. (2018). Geraadpleegd via <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018/AR/2018%20Annual%20Report%20FINAL.PDF>
- 2019 Trade Policy Agenda and 2018 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program. (2019). Geraadpleegd via [https://ustr.gov/sites/default/files/2019 Trade Policy Agenda and 2018 Annual Report.pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/2019%20Trade%20Policy%20Agenda%20and%202018%20Annual%20Report.pdf)
- Aggarwal, V. K. & Evernett, S. J. (2017). The Transatlantic Trade and Investment Partnership: Limits on negotiating behind the border barriers. *Cambridge University Press. Business and politics*, 19(4), 549-572.
- Baldaro, E. & Dian M. (2018). Trump's Grand Strategy and the Post-American World Order. *Interdisciplinary political studies*, 4 (1), 17-45.
- Biegon, R. (2020). US Hegemony and the Trans-Pacific Partnership: Consensus, Crisis, and Common Sense. *The Chinese Journal of International Politics*, 13(1), 69-1013.
- Blanchard, E. J. (2017). Renegotiating NAFTA: The role of global supply chains. In: Bown, C. P. *Economics and Policy in the Age of Trump*, (pp. 175-184). Londen, Verenigd Koninkrijk: CEPR Press.
- Cha, T. 2016. The Return of Jacksonianism: The International Implications of the Trump Phenomenon. *The Washington Quarterly*, 39(4): 83-97.
- Chodor, T. (2019). The rise and fall and rise of the trans-pacific partnership: 21st century trade politics through a new constitutionalist lens. *Review of international political economy: RIPE*, 26(2), 232-255.
- Crane, G. T. (1998). Economic Nationalism: Bringing the Nation Back In. *Millennium: Journal of International Studies*, (1) 55-75.
- Collinson, S. & Kopan, T. (2016, 20 juli). It's official: Trump is Republican nominee. Geraadpleegd via <https://edition.cnn.com/2016/07/19/politics/donald-trump-republican-nomination-2016-election/index.html>

- Cronin, Z. (2013). Negotiations for the Transatlantic Trade and Investment Partnership Have Begun. Geraadpleegd via <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/blog/2013/july/TTIP-negotiations-begin>
- Delegation of the European Union to the United States. (2016). TTIP Fact Sheet. Geraadpleegd via https://cdn2.hubspot.net/hub/209596/file-283757913-pdf/TTIP_Publicatiopn_85x11in_High_res.pdf
- Doty, R. L. (1993). "Foreign Policy as Social Construction: A Post-Positivist Analysis of U.S. Counterinsurgency Policy in the Philippines". *International Studies Quarterly*, 37(3): 297-320.
- Ettinger, A. (2019). Principled realism and populist sovereignty in Trump's foreign policy. *Cambridge Review of International Affairs*, 33(3), 410-431.
- Gabowski, M. & Pugacewicz, T. (2017). Chapter Four: Is Trans-Pacific Partnership a Challenge for Transatlantic Relations? A Comparative Analysis of TPP and TTIP in the Context of the US Global Role. In: Zachara M. *Poland in Transatlantic Relations after 1989: Miracle Fair*, (pp. 86-124). Newcastle upon Tyne, Verenigd Koninkrijk: Cambridge scholars publishing.
- Garrett, C. S. (2018). Constructing narratives of global order: The Obama presidency, TPP, TTIP, and the contested politics of geoeconomics. *Atlantic studies*, 16(2), 261-281.
- Gilpin, R. (1987). *The Political Economy of International Relations*. Princeton University Press.
- Griffith, M. K., Steinberg, R. H., Zysman, J. (2017). From great power politics to a strategic vacuum: Origins and consequences of the TPP and TTIP. *Business and politics*, 19(4), 573-592.
- Goldgeier, J. & Saunders E. N. (2019). The Unconstrained Presidency: Checks and Balances Eroded Long before Trump. *Foreign Affairs*, 97(5), 144-156.
- Helleiner, E. (2002). Economic Nationalism as a Challenge to Economic Liberalism? Lessons from the 19th Century. *International studies quarterly*, 46 (3). p.307-329
- Helleiner, E. (2004). Conclusion: The Meaning and Contemporary Significance of Economic Nationalism. In: Helleiner E. & Pickel A. *Economic nationalism in a globalizing world*. (p.220-234). New York, Verenigde Staten: Cornell University Press.
- Hufbauer G.C. (2016). Could a president trump shackle imports? In: Noland M., Hufbauer G.C., Robinson S. & Moran T. (eds.), *Assessing Trade Agendas in the US*

presidential Election. PIIE Briefing 16–6. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics (PIIE), 5–16. September Accessed 28 September 2017. Geraadpleegd via <https://piie.com/publications/piie-briefings/assessing-trade-agendas-us-presidential-campaign>

- Investor's Business Daily. (2017, 19 december). Trump's New 'Principled Realism': Economics = Security. Geraadpleegd via https://global.factiva.com/ha/default.aspx#!?&_suid=16056960730610484851355888297
- Johnson, H. G. (1967). A theoretical model of economic nationalism in new and developing states'. In Johnsons: Economic nationalism in old and new states. Chicago, Verenigde Staten: University of Chicago press.
- Levi-Faur, D. (1997) Friedrich List and the Political Economy of the Nation-State. *Review of International Political Economy*. *Review of International Studies*. 4(1), 359-370
- Mead, W. R. (1999/2000). The Jacksonian Tradition and American Foreign Policy. *The National Interest*, 58(Winter): 5-29.
- Mead, W. R. (2017). The Jacksonian Revolt: American Populism and the Liberal Order. *Foreign affairs*, 96(2), 2-7.
- Milliken, J. (1999). The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods. *European Journal of International Relations*. Vol. 5(2):225-254.
- Neeraj, R.S. (2019). 'A Defining Act: How TPP Rules Are Undermining WTO Jurisprudence'. *Journal of World Trade*, 53(1), 169–186.
- Obama, B. (2016, 27 mei). Joint Statement—Group of Seven Ise-Shima Leaders' Declaration. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/joint-statement-group-seven-ise-shima-leaders-declaration>
- Office of the trade representative of the United States. (2016, 4 februari). Trans-Pacific Partnership Ministers' Statement February 4, 2016. Geraadpleegd via <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2016/February/TPP-Ministers-Statement>
- Office of the trade representative of the United States. Trade in Services Agreement. Geraadpleegd via <https://ustr.gov/TiSA>
- Preamble TPP. (2016). Geraadpleegd via <https://ustr.gov/sites/default/files/TPP-Final-Text-Preamble.pdf>

- Szporluk, R. (1988). Communism and Nationalism: Karl Marx versus Friedrich List. New York: Oxford University Press.
- Trump, D. J. (2016a, 19 augustus). Remarks at the Summit Sports and Ice Complex in Dimondale, Michigan. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-summit-sports-and-ice-complex-dimondale-michigan>
- Trump, D. J. (2016b, 30 september). Geraadpleegd via Remarks at the Suburban Collection Showplace in Novi, Michigan. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-suburban-collection-showplace-novi-michigan>
- Trump, D. J. (2016c, 21 oktober). Remarks at the Newtown Athletic Club Sports Training Center in Newtown, Pennsylvania. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-newtown-athletic-club-sports-training-center-newtown-pennsylvania>
- Trump, D. J. (2016d, 27 oktober). Remarks at the Champions Center Expo in Springfield, Ohio. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-champions-center-expo-springfield-ohio>
- Trump, D. J. (2016e, 29 oktober). Remarks at the Phoenix Convention Center in Phoenix, Arizona. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-phoenix-convention-center-phoenix-arizona>
- Trump, D. J. (2017a, 20 januari). The Inaugural Address. Geraadpleegd via <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/>
- Trump, D. J. (2017b, 23 januari). Memorandum on Withdrawal of the United States from the Trans-Pacific Partnership Negotiations and Agreement. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/memorandum-withdrawal-the-united-states-from-the-trans-pacific-partnership-negotiations>
- Trump, D. J. (2017c, 26 januari). Remarks at the "Congress of Tomorrow" Republican Member Retreat in Philadelphia, Pennsylvania. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-congress-tomorrow-republican-member-retreat-philadelphia-pennsylvania>
- Trump, D. J. (2017d, 18 februari). Remarks at a "Make America Great Again" Rally in Melbourne, Florida. Geraadpleegd via

<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-make-america-great-again-rally-melbourne-florida>

- Trump, D. J. (2017e, 17 maart). The President's News Conference with Chancellor Angela Merkel of Germany. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-with-chancellor-angela-merkel-germany-5>
- Trump D. J. (2017f, 29 april). Remarks at a "Make America Great Again" Rally in Harrisburg, Pennsylvania. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-make-america-great-again-rally-harrisburg-pennsylvania>
- Trump D. J. (2017g, 21 mei). Remarks at the Arab Islamic American Summit in Riyadh, Saudi Arabia. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-arab-islamic-american-summit-riyadh-saudi-arabia>
- Trump, D. J. (2018a, 6 maart). The President's News Conference with Prime Minister Stefan Lofven of Sweden. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-with-prime-minister-stefan-lofven-sweden>
- Trump, D. J. (2018b, 25 juli). Remarks to Members of the Press With President Jean-Claude Juncker of the European Commission. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-members-the-press-with-president-jean-claude-juncker-the-european-commission>
- Williams N. (2019). THE RESILIENCE OF PROTECTIONISM IN U.S. TRADE POLICY. *Boston University law review*, 99(2), 683-719.
- Winch C. (1998) Listian Political Economy: Social Capitalism Conceptualised? *New Political Economy*, 3(2), 301-316.
- Young, A. R. (2016). Not your parents' trade politics: the Transatlantic Trade and Investment Partnership negotiations. *Review of International Political Economy*, 23(3), 345-378.

Appendix 1: speeches en persbriefings door Trump en administratie over TTIP

- Brady J. S. (2017, 10 maart). Background Press Briefing by Senior Administration Officials on the Upcoming Visit of Chancellor Merkel of Germany. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/background-press-briefing-senior-administration-officials-the-upcoming-visit-chancellor>
- Ross, W. (2018, 26 juli). Press Gaggle by Secretary of Commerce Wilbur Ross. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/press-gaggle-secretary-commerce-wilbur-ross>
- Trump, D. J. (2017, 17 maart). The President's News Conference with Chancellor Angela Merkel of Germany. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-with-chancellor-angela-merkel-germany-5>
- Trump, D. J. (2018, 6 maart). The President's News Conference with Prime Minister Stefan Lofven of Sweden. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-with-prime-minister-stefan-lofven-sweden>
- Trump, D. J. (2018, 25 juli). Remarks to Members of the Press with President Jean-Claude Juncker of the European Commission. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-members-the-press-with-president-jean-claude-juncker-the-european-commission>

Appendix 2: speeches en persbriefings door Trump en administratie over TPP

- Sanders, S. (2017, 18 september). Press Briefing by Press Secretary Sarah Sanders and State Department Director of Policy Planning Brian Hook in New York City. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/press-briefing-press-secretary-sarah-sanders-and-state-department-director-policy-planning>
- Sanders, S. (2017, 10 november). Press Gaggle by Press Secretary Sarah Sanders and Senior Administration Officials. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/press-gaggle-press-secretary-sarah-sanders-and-senior-administration-officials>
- Senior administration official (2017, 9 februari). Background Press Call by Senior Administration Officials on Prime Minister Abe's Visit to the White House. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/background-press-call-senior-administration-officials-prime-minister-abes-visit-the-white>
- Senior administration official (2017, 14 april). Background Press Call on the Vice President's Travel to South Korea, Japan, Indonesia, and Australia. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/background-press-call-the-vice-presidents-travel-south-korea-japan-indonesia-and-australia>
- Senior administration official (2017, 11 augustus). Background Press Call by Senior Administration Officials on the Vice President's Trip to Latin America. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/background-press-call-senior-administration-officials-the-vice-presidents-trip-latin>
- Senior administration official (2017, 31 oktober). Background Briefing by Senior Administration Officials on President Trump's Upcoming Travel to Asia. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/background-briefing-senior-administration-officials-president-trumps-upcoming-travel-asia>
- Senior administration official (2017, 11 november). Background Press Call on President Trump's Visit to Vietnam and the Philippines
- Starling R. (2017, 24 april). Press Briefing by Ray Starling, Special Assistant to the President for Agriculture, Trade and Food Assistance on the President's Executive Order Promoting Agriculture and Rural Prosperity. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/press-briefing-ray-starling-special-assistant-the-president-for-agriculture-trade-and-food>

- Trump, D. J. (2016, 27 juli). News Conference in Doral, Florida. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/news-conference-doral-florida>
- Trump, D. J. (2016, 5 augustus). Remarks at the KI Convention Center in Green Bay, Wisconsin. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-ki-convention-center-green-bay-wisconsin>
- Trump, D. J. (2016, 8 augustus). Remarks to the Detroit Economic Club. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-detroit-economic-club-1>
- Trump, D. J. (2016, 12 augustus). Remarks at Erie Insurance Arena in Erie, Pennsylvania. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-erie-insurance-arena-erie-pennsylvania>
- Trump, D. J. (2016, 16 augustus). Remarks at the Washington County Fair Park in West Bend, Wisconsin. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-washington-county-fair-park-west-bend-wisconsin>
- Trump, D. J. (2016, 18 augustus). Remarks at the Charlotte Convention Center in Charlotte, North Carolina. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-charlotte-convention-center-charlotte-north-carolina>
- Trump, D. J. (2016, 19 augustus). Remarks at the Summit Sports and Ice Complex in Dimondale, Michigan. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-summit-sports-and-ice-complex-dimondale-michigan>
- Trump, D. J. (2016, 24 augustus). Remarks at the Mississippi Coliseum in Jackson, Mississippi. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-mississippi-coliseum-jackson-mississippi>
- Trump, D. J. (2016, 31 augustus). Remarks on Immigration at the Phoenix Convention Center in Phoenix, Arizona. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-immigration-the-phoenix-convention-center-phoenix-arizona>

- Trump, D. J. (2016, September 1). Remarks at the Roberts Centre in Wilmington, Ohio. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-roberts-centre-wilmington-ohio>
- Trump, D. J. (2016, 6 september). Remarks at a Rally at the Greenville Convention Center in Greenville, North Carolina. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-rally-the-greenville-convention-center-greenville-north-carolina>
- Trump, D. J. (2016, 14 september). Remarks at a Rally at Canton Memorial Civic Center in Canton, Ohio. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-rally-canton-memorial-civic-center-canton-ohio>
- Trump, D. J. (2016, 16 september). Remarks at a Rally at the James L. Knight Center in Miami, Florida. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-rally-the-james-l-knight-center-miami-florida>
- Trump, D. J. (2016, 30 september). Geraadpleegd via Remarks at the Suburban Collection Showplace in Novi, Michigan. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-suburban-collection-showplace-novi-michigan>
- Trump, D. J. (2016, 21 oktober). Remarks at the Newtown Athletic Club Sports Training Center in Newtown, Pennsylvania. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-newtown-athletic-club-sports-training-center-newtown-pennsylvania>
- Trump, D. J. (2016, 27 oktober). Remarks at the Champions Center Expo in Springfield, Ohio. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-champions-center-expo-springfield-ohio>
- Trump, D. J. (2016, 29 oktober). Remarks at the Phoenix Convention Center in Phoenix, Arizona. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-phoenix-convention-center-phoenix-arizona>
- Trump, D. J. (2017, 23 januari). Memorandum on Withdrawal of the United States From the Trans-Pacific Partnership Negotiations and Agreement. Geraadpleegd via

<https://www.presidency.ucsb.edu/documents/memorandum-withdrawal-the-united-states-from-the-trans-pacific-partnership-negotiations>

- Trump, D. J. (2017, 23 januari). Remarks at a Meeting With Labor Union Leaders and Frontline Workers. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-meeting-with-labor-union-leaders-and-frontline-workers>
- Trump, D. J. (2017, 26 januari). Remarks at the "Congress of Tomorrow" Republican Member Retreat in Philadelphia, Pennsylvania. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-congress-tomorrow-republican-member-retreat-philadelphia-pennsylvania>
- Trump, D. J. (2017, 10 februari). The President's News Conference With Prime Minister Shinzo Abe of Japan. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-with-prime-minister-shinzo-abe-japan>
- Trump, D. J. (2017, 18 februari). Remarks at a "Make America Great Again" Rally in Melbourne, Florida. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-make-america-great-again-rally-melbourne-florida>
- Trump, D. J. (2017, 15 maart). Remarks at the American Center for Mobility in Ypsilanti Township, Michigan. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-american-center-for-mobility-ypsilanti-township-michigan>
- Trump D. J. (2017, 29 april). Remarks at a "Make America Great Again" Rally in Harrisburg, Pennsylvania. <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-make-america-great-again-rally-harrisburg-pennsylvania>
- Trump D. J. (2017, 6 november). Remarks to United States and Japanese Business Leaders in Tokyo, Japan. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-united-states-and-japanese-business-leaders-tokyo-japan>
- Trump D. J. (2017, 8 december). Remarks at a "Make America Great Again" Rally in Pensacola, Florida. Geraadpleegd via <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-make-america-great-again-rally-pensacola-florida>